

פרשת בא

הכוחות הטמונים בתוכנו

מדוע התעלף רבי ישראל סלנטר?

נפתח את מאמרנו במעשה המחכים הבא, אותו סיפר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל ('והגדת' – בראשית, עמוד 134): כשיסד הגה"ק רבי ישראל מסלנט זיע"א את תנועת המוסר, קמו עליה מתנגדים, וביניהם גדולי תורה ויראה, וטעמם ונימוקם עמם. הם סברו שהמוסר הוא חלק מהתורה בכללותה, ומעולם לא שמענו שהקימו תנועה עבור מצוה מסוימת או הנהגה רצויה ככל שתהיה... אולם רבי ישראל מסלנט חלק עליהם בכל תוקף, בטענה שלימוד מוסר זה לא רק עוד מצוה, אלא זה הדבר 'המעמיד' את כל חיי היהודי! יהודי שלא יקבע זמן בכל יום לזכך את מידותיו, לרומם את אישיותו - לא יצליח להחזיק מעמד בלימוד התורה וקיום המצוות! וכדי שיהיו דבריו נשמעים, שקד לבצר את סמכותו התורנית. הן מגדולי הדור היה, לפיכך סובב בקהילות ליטא, והרעיש את הלומדים בפלפוליו העצומים שנמשכו שעות ארוכות וכללו חצי הש"ס! וכך היה דרכו: הגיע לעיר, עלה לבית המדרש ותלה בו דף ובו נאמר: ביום פלוני - בעוד יומיים - ידרוש רבי ישראל מסלנט בסוגיא פלונית, ואלו מראי המקומות, עשרים - שלושים מקומות בש"ס, בראשונים ובפוסקים. שהרי אין זו חכמה להנחית פלפול בסוגיות שהלומדים אינם מוכנים לקראתן ואינם שולטים בהן, שהרי הם לא יבינו את הקושיות לאשורן ולא יתפעלו כדבעי מהדרך שתיחתר. במשך יומיים היו הלומדים מעיינים במראי המקומות וקונים בהם ידיעה מקיפה, ואז היה עולה רבי ישראל לבימה וחורז את כל מראי המקומות למקשה אחת, להתפעלות הלומדים ולהשתאותם. וכך הכירו בגדלותו התורנית העצומה, וקיבלו מרותו. כך היכתה תנועת המוסר שורש, למגינת לב מתנגדיה. פעם הגיע לעיר אחת, תלה את דף מראי המקומות ופרש לאכסנייתו לשקוד על תלמודו. היו שם שני אברכים, תלמידי המתנגדים לתנועת המוסר. הם ידעו שעומד הוא לכבוש את לב הלומדים בגאונותו העצומה, ועשו מעשה שלא ייעשה: הורידו בחשאי את הדף, והחליפוהו, השאירו את הנושא על כנו, אבל החליפו את כל מראי המקומות, המציאו על אתר שלושים מראי מקומות שלא ממין העניין... כיד הדמיון הטובה עליהם, ותלו את הדף על דלת הכניסה של בית המדרש. נסובו הלומדים והעתיקו לעצמם, אך השתאו: הסוגיא ידועה, מוזכרת בכמה מקומות בש"ס ובפוסקים ואף אחד מהמקומות לא מוזכר ברשימה. במקומם מוזכרות גמרות שאין להם שום שייכות ואין ביניהם שום קשר. הפלא ופלא, אולי גאון כה גדול הוא, שהצליח לשייכן לסוגיא... ובכל זאת, שיננו את המקורות המצוינים בדף, והמתינו לפלפול המובטח. בשעה היעודה היה בית המדרש מלא מפה לפה. רבי ישראל עלה במדרגות ארון הקודש, והעמידו לפניו הסטנדר. ביקש את הדף התלוי על הדלת, להיעזר בו בשזירת הפלפול שהוכן מראש. הדף הובא, העיף בו מבט, וחוררו פניו... שני האברכים הביטו מהקהל, וחייכו לעצמם... הנה כעת ירד בבושת פנים, ותנועת המוסר תספוג מפלה. בעירם, על כל פנים.

שתק רבי ישראל דקה ושתיים, והציבור תמה. ואז החל לדרוש... בגאונות עצומה, בחריפות נוראה, ובבקיאות מבהילה עמד וחרז את כל שלושים מראי המקומות שאינם שייכים כלל לסוגיא ובנה מהם מהלך נפלא... השומעים יצאו מכליהם, גאונות כזו טרם שמעו. בטוחים היו שזה הפלפול שהכין! ובין השומעים היו שני אברכים המומים. וככל ששזר את הפלפול, הלכו פני השניים והחווירו. הם הבינו שפגעו בכבודו של גאון אדיר, שר התורה, ואין להם מחילה! הרב סיים לארוג את הפלפול במראה המקום האחרון שקשר את כל הקצוות, ולפתע - התעלף!

נוצרה בהלה, קמה מהומה, נתקפו חרדה. טרחו להקיצו מעלפונו. והשניים ידעו על מה ולמה התעלף, אלו תעצומות נפש גבו ממנו השעות האחרונות, להמציא כזה פלפול על אתר! כשהתעורר מעלפונו חלצו נעליהם ובאו לבקש מחילה. על מה? נשאלו.

הודו במעשיהם, בגינם התעלף, ומבקשים סליחתו. אמר: על המעשה שעשיתם אכן זקוקים אתם למחילה. מעשה שלא ייעשה הוא, ואני סולח. אבל אם לבככם מכה אתכם על שבגינכם התעלפתי, הריני להרגיעכם - לא התעלפתי בגללכם!...

ובאמת, העיד תלמידו הגה"ק רבי איצלה בלאזר, שרבו שתק שתי דקות כשראה את הדרך המוחלף, לא משום שבאותן שתי דקות הכין את השיעור שארך שלוש שעות. לא, את השיעור הכין בכהרף עין, תוך שבריר דקה. אבל לאחר מכן התלבט עוד כשתי דקות, האם לחשוף את גאונותו הכבירה או לא, האם יהיה בכך משום התפארות וגאוה, או שכל כוונתו לכבוד שמים, לביצור תנועת המוסר -

והחליט לומר!

אם כן, מדוע התעלף?

אמר רבי ישראל:

דעו, ממרום לא מחלקים מתנות, ממרום קובעים משימות ומעניקים עבורם כלים! אם אדם עשיר, עליו לכבד את ה' מהונו. זמר, יכבד את ה' מגרונו. כל כשרון ניתן כדי לנצלו. ואני ידעתי שיש בי כישרונות כמו אלף אברכים, ונדרש ממני לפעול כאלף אברכים.

אבל זאת לא ידעתי, מעולם לא ניסיתי בכך, להכין בכהרף עין שיעור יש מאין, לדעת מה כתוב בכל מראי המקומות, ולקשרם לסוגיא, וכסדרם... אלו כוחות שלא ידעתי שמקננים בי, זו מנת כישרון של רבבת אברכים... וכרובה, ידעתי, איני מנצל את כוחי. לכן התעלפתי! כי כאשר אעלה למרום, הן ישאלוני: לשם מה קיבלת כאלו כוחות? ומה אענה?? - ומוסר ההשכל -

כל אדם קיבל כוחות וכישרונות, שהם בעצם מתנות גדולות מהקב"ה, עליו להכיר בהם, ולהשתמש בהם בהשכל ובדעת.

מבט על קושי

רבינו הגרא"מ שך זצ"ל תמיד היה חוזר ואומר ש"תלמיד חכם זה לא מי שברח מהקשיים, אלא מי שהיה נמצא בקשיים ובכל זאת עמד בהם בגבורה והשכיל לנצלם ולנתב את עצמו ביושר!

ישנם אברכים בתחילת חיי הנישואין שמגלים לפתע שעליהם לעמוד בהספק כפול, גם בהספק של החיים וגם בהספק של הלימוד, הואיל ולא הורגלו בזה הם מתחילים להתלונן על קשיים, ויכול להיות שהם באמת אנוסים, אבל לאן יגיעו עם הגישה הזאת? והאמת שהמציאות היא שללא קשיים וללא יתורה שלמדתי באפי' אי אפשר להתגדל כלל.

יש מי שמצהיר שהוא מוכן להיות כמו החזון איש ואפילו כמו רבי עקיבא איגר, אך בתנאי שהכל ילך בקלות... כמה שטחי לחשוב כך! כאילו שלחזון איש ולרבי עקיבא איגר הלך בקלות, הכל הפוך, ואדרבה, העמידה בכל היעדים למרות כל הקשיים, היא זו שמגדלת את האדם ומרוממת אותו לדרגות עצומות.

בשנת תשנ"ד פתחו את הכולל בישיבת בריסק, ובכנס היסוד אמר רבינו הגרא"י סאלאוויצ'יק שליט"א שהכולל הזה נוסד "על מנת שאין טענת אונס" והפירוש, שבוודאי שיש אונסים, אך אונס אינו טענת פטור מלהיות תלמיד חכם. ישנם הרבה ישיבות או כוללים ששם טענת אונס היא טענת פטור ורואים מה יוצא משם...

בכולל של בריסק היה אברך שסיכם עם החברותא שעל כל איחור משלמים 10 שקל, ומאז כמעט וגם אונסים לא היו כיון שכשהאונס עולה 10 שקל זה כבר לא ניסיון. הרי לנו שאם שעה של לימוד תהיה שווה לנו לכל הפחות 10 שקל, כבר אפשר לנצח בזה הרבה אונסים!

וזהו שכתוב על אברהם אבינו (כד, א) "ואברהם זקן בא בימים", שכל יום מכל ימי חייו אינו נעדר, וזהו 'כולם שווים לטובה', ששרה אמנו לקחה את כל המאה עשרים ושבע שנה ששווים לטובה לקב"ה.

כהורים ומחנכים עלינו לדעת להפנים ולשנן שיש בנו כוחות, וכוחות גדולים, באמצעותם נוכל להשפיע, לגדל, להעניק ולהתוות דרך, ולא ליפול ח"ו ברוחנו כאשר נקרית לפנינו איזו בעיה וסיטואציה מורכבת, תהיה אשר תהיה. כשנדע זאת, נוכל להשקיע בחשיבה נכונה כיצד ואיך להנחיל ערכים ומידות.

מדוע לחפש את ההזדמנות אם היא כל כך קרובה אלינו?

נתבונן נא במעשה הבא :

כאשר אליהו שכב לישון, היה ליבו כבד עליו מאוד. הוא ידע שהיום עבר את כל הגבולות והכעיס את ההורים באופן מוגזם. גם בת"ת המצב לא היה שפיר במיוחד - המלמד נאלץ לצעוק עליו כמה פעמים, ואף להעניש אותו פעם אחת.

"כל כך הרבה פעמים קיבלתי על עצמי להשתנות ושום דבר לא זז", הרהר לעצמו אליהו בכאב, "אבל מחר, בעזרת ה', אני אצליח, מחר אשתנה!" גמלה ההחלטה בליבו והוא נרדם בחיוך.

למרבה הפלא, השינוי אכן קרה, למחרת בבוקר קם אליהו מלא מרץ וחיות לרצות את הוריו, הוא הספיק לקום לפניו, וכאשר הגיעו אביו ואמו למטבח, חיכה לשניהם כוס קפה חם.

אבא ואמא נהנו מאוד מן המחווה, איזו הרגשה טובה מרגישים הורים בלב כאשר הם קמים בבוקר וכוס קפה מחכה להם. "לא הקפה מרגש אותי אלא היוזמה שמאחוריו" - חשבה אמא לעצמה כששתתה את הקפה.

באותו בוקר הייתה לאליהו סייעתא דשמיא מיוחדת, האחים הקטנים לא עיצבנו אותו יותר מידי והוא הצליח להתייחס אליהם כראוי. גם את יתרת הזמן שנותרה לו לפני ההסעה השתדל אליהו לנצל ולעזור לאמא כמיטב יכולתו, הוא עזר להכין כריכים לקטנים ואף התנדב לקחת את אחותו לגן.

כשאלוהו יצא מן הבית, אמא כל כך רצתה לשאול את אבא אם הוא שם לב לשינוי המפליא שחל בו, אבל אבא מיהר לבית הכנסת, גם כשחזר לא הספיקה אמא לדבר עמו, במעט הזמן שנותר לה היא עסקה בארגון הילדים שיוצאים איתו בכל בוקר בדרכו אל הכולל.

במשך כל אותו היום לא הספיקו אבא ואמא לדבר על השינוי המופלא שחל באליהו.

אליהו, מנגד, הלך במצב רוח מרומם לת"ת. העזרה הגדולה שהספיק להגיש לאמא נסכה בו המון סיפוק ושמחה. בכיתה הוא הצליח להתרכז היטב בלימודים ולהשתתף בשיעורים. גם המלמד נהנה ממנו וחשב לשלוח עמו פתק 'מצטיין' בסיום הלימודים אך למרות הכל, מחשבותיו לא יצאו לפועל, בסוף היום היתה מהומה קטנה בת"ת והוא הוזעק בפתאומיות לטפל בה.

למרות שאלוהו לא שמע מילה טובה במשך כל היום, הוא המשיך לעזור ולסייע ככל האפשר. "אפילו זכרתי להוריד את הפח", הוא סיכם לעצמו בסיפוק כשיצא לימתמידים.

באותו זמן חזר אבא הביתה, הוא כבר הספיק לפגוש את המלמד בתפילת ערבית והלה סיפר לו על ההתנהגות הנפלאה של אליהו. אבא קרא לאליהו בכדי להחמיא לו על התנהגותו. אבל אליהו עדיין לא חזר מן המתמידים. לאחר שפנה אבא ללמוד

בסלון נכנסה אמא למטבח, היא ראתה את החדר עליו עמל אליהו והבטיחה לעצמה לומר לו בהזדמנות הראשונה את המילה הטובה שהוא כל כך ראוי לה.

בסופו של יום הגיעו אליהו וההורים לארוחת ערב משותפת, אך בדיוק כשאבא רצה להחמיא לאליהו נשמעו דפיקות בדלת. אליהו התנדב ללכת לפתוח. "אבא, מישוהו מחפש אותך!" הוא קרא מן הפתח. זה היה אחד השכנים, הלה סימן לאבא לצאת החוצה ולסגור אחריו את הדלת. "הבן שלך, זה הבינוני מכיתה ז', שיהיה בריא, ירד מקודם עם שקית אשפה, וזו טפטפה לאורך כל הדרך. עכשיו סיימתי לנקות את כל הלכלוך. כדאי להעיר את תשומת ליבך".

אבא נכנס הבית נבוך וכעוס. "אליהו, מדוע אתה עושה לי עוגמת נפש שכזאת?" - הוא פנה אליו בגערה. ארוחת הערב כבר לא היתה נינוחה, אליהו נעלב עד עמקי נשמתו. הוא הוריד את הפח מתוך יוזמה אישית ואחרי הכל אבא גוער בו. לאחר הגערה, כבר לא היה שום טעם לצטט את דברי המלמד. גם את כוסות הקפה שהוכנו בבוקר הזכירה אמא רק בדרך אגב: "היום בבוקר כשהכנת את הקפה, גם לא שמת לב איך טפטף החלב על הרצפה ובתוך המקרר. אבל באמת תודה רבה, היה טעים מאוד". מדוע הבאנו את כל הסיפור הנ"ל?

התשובה פשוטה - כדי לעורר את השאלה המתבקשת: **למה בשביל לומר מילים טובות אנחנו מחפשים הזדמנויות, ואילו ביקורת נאמרת על המקום ובכל העוצמה?**

המלמד-מלאכת קודש הדורשת לימוד

בכל מדינה המכבדת את עצמה קיים גוף המכונה - 'נציבות הדורות הבאים'. הרעיון הוא לכוון תשתית חינוכית וערכית לקראת העתיד - הילדים של היום הם האזרחים הבוגרים של המחר. ויש להשקיע בהם, לעצב את אישיותם ולגרום להם להיות אנשים טובים וישרים, אנשי תרבות נכונה כדי שהמדינה תמשיך להתקיים.

עבור הגויים העוסקים בחיי שעה, מדובר בהתארגנות נבונה לעשרות השנים הבאות. עבורנו, שומרי גחלת התורה מדור דור, מדובר בנצח. בתי חינוך של הציבור החרדי הם נציבות הדורות הבאים. שם ניטעים ומטופחים בכל רגע אילנות של חיים, מועברת המסורת העתיקה והנצחית, דבר ה' מהר סיני לדורות עולם. הילדים של היום - הם היהודים השורשיים של המחר. כמה מצער איפוא להיווכח, לעיתים, שיש מי שאינם מייחסים מספיק חשיבות להון האנושי המרכיב את מצבת המחנכים בתלמודי התורה. כאלו המתייחסים אל מקצוע המחנך כאל ברירת מחדל, לאמור: מי שכבר אינו מוצא את מקומו ביכולתו, ואף לפרנסה אחרת אינו מתאים, מכל סיבה שהיא, יציע את עצמו ויתקבל לחנך את ילדי ישראל, בדיעבד.

לא מכבר שמענו על מנהל בתלמוד תורה פלוני שפרסם מודעת 'דרושים' למחנך בכיתה אחת שבה התפנתה המשרה. הוא ראיין יותר מעשרה מועמדים, ובאחד מאותם ראיונות התנהלה השיחה הבאה: מנהל: "מדוע אתה עוזב את ה'כולל' שבו למדת עד כה וברצונך להיות 'מלמד'?" מועמד: "אני מפרנס יחיד ועול פרנסת הבית הביאני לגזור מודעות 'דרושים'..." מנהל: "ומדוע זה מנסה אתה דווקא משרה חינוכית? מדוע לא תתפרנס מהנהלת חשבונות, למשל?" מועמד: "לא למדתי ניהול חשבונות ולא אצליח לעסוק בזה".

מנהל: "ולחנך תלמידים לתורה וליראת שמיים, להשגיח על נפשותיהם ולהחדיר בהם אמונה ומידות טובות, לתקן ולא חלילה לקלקל, זאת למדת?"...

הנה כך יש מי שמתייחס לעבודת קודש אחראית זו. כמקור פרנסה, לעיתים זמני, עד שיפול לידיו משהו מתאים יותר. ובינתיים הלא נעשות טעויות גורליות. די בתגובה לא מתאימה או באמירה לא מחושבת בכדי לזרוע בילד צעיר נבטי הרס.

השאלה זועקת, מדוע בבתי החינוך לבנות, בסמינרים, על כל מועמדת המעוניינת להתקבל להיות מורה, לעבור הכשרה בת כמה וכמה שנים, להתנסות בכור היתוך מקצועי כיצד ללמד ולחנך, ורק אז לזכות בתעודה בעלת משמעות, ואילו אל תלמוד התורה לבנים נשאב כמעט כל מי שחפץ בכך גם אם הוא רחוק מאוד מלהתאים לתפקיד האחראי והרגיש? והשאלה זועקת ומהדהדת...

ילדים ניחנים בחיישנים משוכללים. הם מרגישים מיד מי הוא העומד ממולם ומנהל את שעותיהם בתלמוד תורה, מה דרגת יראת השמיים שבו, כמה חשיבות הוא מייחס לתפקידו, האם הוא רוחש ערך לנשמות הקדושות הנתונות למרותו. הם מבחינים בכל פרט, האם הוא מתנהג בכובד ראש או שיש בו קלות דעת, כיצד הוא משוחח ואיך הוא מברך על כוס משקה, מה טיב מכשיר הטלפון שאותו הוא נושא, ובעיקר - כיצד הוא מגיב למי שמחציף פנים כנגדו. כל תנועה ודיבור נקלטים ומתועדים בתת המודע, לטוב ולמוטב.

לחנך תלמידים וללמדם הם מהעבודות הקשות שבמקדש. תפקיד אחראי מידי מכדי שניתן יהיה למוסרו לכל אשר יחפוץ. אמת, לא ניתן להתעלם מההתעוררות שחלה בנושא בשנים האחרונות, רבבות מחנכים מכל החוגים מתכנסים להרצאות ולשיחות, מסכיתים לאנשי חינוך דגולים המציעים דרכי חשיבה ופתרונות לשלל עניינים שעמם יש להתמודד בהכוונת גדולי הדור, רבים מן המחנכים עוברים הכשרה במכוני חינוך המנוהלים בידי דמויות חשובות ומכוננות. ובכל זאת, עדיין ארוכה הדרך. עדיין יש מי שמקבל לידי נערי בני ישראל בלי שיידע כיצד לנהוג בהם. אם מטרתו היא פרנסה בלבד, אזי עשרות הילדים שבכיתתו הם קרבנות העובדה שעדיין אין פרמטרים ברורים מי מתאים לחנך ומי ימצא את פרנסתו בכבוד בתחום אחר. וחבל.

כבוד התלמיד-כשלך ממש!

לפני כמה וכמה שנים התקיים בירושלים מפגש אקראי ומוזר. היה זה אחד הכותבים באחד העיתונים הכלליים בארץ שכבר היה זקן באותם ימים, זקן ששנה ופירש. נוותר על הזכרת שמו ונספר רק שהוא צעד בשבת אחת ברחובות ירושלים בחברת בני משפחתו הקטנה, נטולת סממני יהדות ומסורת, ופגש לפתע חבר ילדות, אף הוא ישיש, זקנו יורד על פי מידותיו וסביבו מקפצים בעליזות נכדים עטורי פאות וכיפות.

השניים הכירו היטב היות שהם למדו יחד באחד מתלמודי התורה הנודעים בירושלים לפני שמונים שנה. הכותב לחש דבר מה לחברו שומר המצוות. הוא ביקש ממנו להתלוות אליו לרגע והצביע על בניין הת"ת שבו למדו והוא עדיין עומד על תילו, הצביע והפטיר בשפתיים חשוקות: "כאן הפכתי ל'שייגץ', כאן התחלתי להתדרדר עד שהגעתי לשפל מצבי הרוחני".

חברו הישיש הבין היטב את כוונתו. היו אלו שנים קשות שבהן ה'מלמדים' היכו ללא רחם בכל מי שלא הצליח בלימודיו או שהתנהג שלא כשורה. לא בחנו כלל מהיכן נובעת ההתנהגות הזו ומה טיבה, איזה קשיים חולפים על הילד ועל ביתו. לא נכחיש שהדבר שייך גם לתכונות הנפש ולסודות הבריאה והנשמה. היו ילדים נוספים שהוכו והועלבו אך לא סרו מן הדרך. אך הנפשות החלשות יותר מושפעות ישירות ממחמאות ומגערות, ויהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך.

החינוך-לבעלי רישיון בלבד

למחנכים ולימלמדים' שבין הקוראים נדגיש ונאמר: איננו מכלילים חלילה. אנו מכירים מחנכים דגולים שלא למדו את המקצוע הקדוש ועושים מלאכתם באמונה ובשלמות. לעיתים, מי שיש בו יראת שמיים צרופה הוא בבחינת טופח על מנת

להטפיה, תלמידיו מרגישים ושותים בצמא קבין של יהדות במתיקות ולא חסר עבורו לימוד פדגוגי. אך הכל מודים שישנם אחוזים של 'מלמדים' שמצפים ליום שבו יעזבו את הכיתה למלאכות שונות. מי שלא רואה בחינוך שליחות וסיפוק רוחני - אסור לו לקבל כיתה. הדבר דומה למי שאינו מבין במקצוע היהלומים ומקבל חומרי גלם ומכשירי שיוף, ובלא יודעין הורס ומזיק. כמו נהג אוטובוס משולל רישיון שמעולם לא למד נהיגה ומְסַכֵּן בכל רגע עשרות נוסעים. אין בכוונתנו לערוך כאן סדנת חינוך, ואין זה מתפקידנו, רק לתהות באנו, מה זה ועל מה זה שבכל מקצוע דורשים הסמכה וידע, בוחנים את ההתאמה, ורק במשרת ה'מלמד' מוותרים מראש... ראוי לתת על כך את הדעת, ויפה שעה אחת קודם.

הסיפור באוזן- משמעותו וטיבו

בפרשתנו, פרשת בא, נאמר: "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים" (שמות י, ב). והקשו המפרשים - מה פשר המילה 'באזני'?! וביארו רבותינו שרצתה התורה ללמדנו מהו האופן הראוי לסיפור יציאת מצרים וכיצד מעבירים ומנחילים מסרים לדור הבא: יש לספר, ויש לספר באוזן. לספר באוזן פירושו - להשמיע באוזני רוחו את הדי הקולות וצלילי הניסים אשר גמל הקב"ה עמנו, השמעה באוזן היא בעצם העברת חווית הדבר במהותו. רצתה התורה שהאמונה תהיה מושרשת בנפש ילדינו ובנינו, ודבר זה לא יוכל להתממש אילולי נהיה אנו מלאים ממנה, כמשפיעים ומנחילי דרך, עלינו להטעין מצברים בכדי שנוכל להטעין את מצבריהם של האחרים, בנינו - ותלמידינו. ותחילה וראש כדוגמא אישית.

"לעולם לא אשכח את המשגיח הזה"

שח לפניי בחור בגיל מתבגר שבזיכרונו תמיד ניצב המשגיח מהישיבה קטנה, אותו לא ישכח אותו לעולם. לתמיהתי, מדוע? סיפר: היה זה בהיותי בחור בשיעור ג', לקחתי מאחי הגדול סיגריה ועישנתי אותה בגג הישיבה. לפתע פתאום נכנס המשגיח. אני נבהלתי וקפאתי על מקומי. להפתעתי, המשגיח הסיט את ראשו הצידה ויצא כאילו לא ראה, אבל היה ברור לי שהוא אכן ראה. גם לאחר מכן, עבר יום וחלפו יומיים ועדיין המשגיח לא זימן אותי לשיחה, ולא אמר לי כלום. הרגשתי שזה ממש בנה אותי, הבנתי שהוא לא רצה לבייש אותי ולהעיר לי. הוא ידע שזה היה שובר אותי. זה - להרגיש את האחר. בפרשתנו נחשפים אנו למכת הארבה, נבחין נא בארבה מסוג אחר.

הבחור שגידל ארבה בישיבה

היה בחור רוסי אחד בישיבת "אור שמח" שהיו לו כל מיני רעיונות מעניינים... למשל, הוא החליט לגדל חגבים - ארבה. הרי לפי התורה מותר לאכול אותם. את החגבים הוא השיג מאחד מזקני העדה התימנית, להם יש מסורת מה הם החגבים הכשרים.

אותו בחור העמיד מזוודות גדולות מתחת למיטתו ומיטות חבריו בפנימייה, בתוכן היו החגבים. הוא רצה לנסות להכין שימורי חגבים, לגדל חגבים במימדים תעשייתיים למכירה, כזה מין עסק... הוא אפילו פנה למחלקת הכשרות של "העדה החרדית" לקבל הכשר...

הגאון הצדיק רבי יצחק זילבר ידע מכל זה. כל יום היה בא לבדוק את המזוודות, האם הן נעולות היטב, כדי שהחגבים לא יתפזרו - הרי היו שם רבבות חגבים! הרב יצחק לא רצה שיגרשו את הבחור ההוא מהישיבה...

בקיצור, היה שם בישיבה עוד בחור, קצת שובב... שבזמן שכל הבחורים היו בתפילת שחרית, בא ופתח את המזוודות והחגבים נפוצו בכל הבניין...

מיד התקשרו לרבי יצחק: "הרב, בואו מהר לישיבה, החגבים התפזרו!" הרב יצחק הורה לכל הקבוצה לתפוס את החגבים בשקיות ולהחזיר אותם למזוודות, לפני שתגיע הנהלת הישיבה... לאחר שאספו אותם, הורה רבי יצחק להתקין מנעולים על המזוודות, כדי שלא יפתחו אותם שוב.

מה שהכי מעניין הוא, שהרב זילבר המשיך לחפות על הפרשה הזאת והתיר לבחור לשמור את החגבים במזוודות מתחת למיטות.

כמה פעמים ביום, כשהיה מגיע לפנימיה, היה הולך ובודק את כל הפינות ומתחת למיטות לראות שהחגבים לא מצאו דרך החוצה... הוא היה מוכן לכל, העיקר שהבחור לא יעזוב!

רבי יצחק היה מתרוצץ ופונה אנה ואנה, מתכופף ומסתכל בחדר מתחת לארונות, מאחורי הדלת, המנהלים היו שואלים אותו: "הרב זילבר, מה אתה מתבונן שם?! מאוד מוזר... מה קרה? מה אתה מחפש שם?"

אך הוא שתק, העיקר שהסיפור לא יתגלה והבחור יישאר בישיבה! (סיפר הרב רבי יהודה גורדון שליט"א - "אחד מל"ו"). ומאידך גיסא אפשר להיתקל בתגובות קיצוניות הפוכות!

או שתנתק מהמשפחה או שתעזוב

מקרה מצער שמעתי מיהודי בגיל ה-30 לחייו:

למדתי בישיבה פלונית, בשיעור ב' אחיותיי עברו ללמוד בבית ספר של הזרם הממ"ד (מסיבות מסוימות). הרב בישיבה שמע מזה, קרא לי והודיע: תקשיב! אתה צריך לבחור באחד מהשניים, או שתנתק מהמשפחה או שתעזוב את הישיבה!

הייתי המום, לא ידעתי את נפשי ולא ידעתי מה לענות לו, אחרי מספר ימים אמרתי לו שאין לי תשובה והוא מצידו נתן לי התראה נוספת.

באתי לבית וכשסיפרתי זאת להוריי, הם החליטו בעצה אחת שאם כך הם פני הדברים, אזי יש להעביר אותי לתיכון, ולא לחיות תחת איומים ותנאים מצד ההנהלה.

וכך, עזבתי את הישיבה, כמובן שירדתי ברוחניות מבלי להשוות ועברתי כל מיני נסיונות שלא כאן המקום לפורטם. אמנם ודאי הכל משמים ולמדתי דברים, אך על דבר אחד צר לי - בן תורה בוגר ישיבה לא יצא ממני!!

אשרי מי שזכה לראות, להבחין לעומק פנימיותו של האחר ולדעת ע"י כך כיצד לפעול.

יעיד על כך המעשה הבא:

חכמתו של הרב בזיהוי הגנב

הגאון רבי יוסף רפאל חזן, בעל 'חקרי לבי', מגדולי חכמי איזמיר שבטורקיה, שימש כדיין באחת הקהילות ושמו הלך לפני כחכם ופיקח במיוחד. רבים העדיפו להתדיין אצלו, כי ידעו שפסק דינו אמת לאמיתה. גם השופטים הנוכריים הכירו בחכמתו, וכאשר נתקלו בדין קשה ועמדו נבוכים מול בעלי הדין, נהגו לשלחם לפני הרב, כדי שישכיל לעמוד על דבר האמת. שלושה סוחרים יהודים הגיעו פעם לעירו של הדיין, בערב שבת קודש. הם היו שותפים במסחרם ותחת ידם צרור כספם. מכיון שלא היה להם שום מכר בעיר ולא ידעו על מי לסמוך, החליטו כי "כספים אין להם שמירה אלא בקרקע", וטמנו את הצרור תחת עץ התאנה שעמד בצידי העיר, ותכננו להוציאו מיד עם צאת השבת.

אולם יצרו של אחד הסוחרים תקפו, ובהיחבא הוציא את צרור הכסף וטמנו במקום אחר. בצאת השבת התפללו הסוחרים ערבית, הבדילו על הכוס ומיהרו אל עץ התאנה כדי להוציא את כספם. עיניהם חשכו כשראו שהצרור לא נמצא. החלו לחשוד איש באחיו, והרימו קול זעקה.

הם ידעו בוודאות כי איש מלבדם לא ידע על המחבוא ועל הכסף שבו, ולכן היו בטוחים כי אחד משלושתם גנב את הכסף בעיצומה של השבת, אך לא ידעו להשית עצה בנפשם מי הוא. כשראו שאין בידם לפתור את התעלומה, עמדו בפני שופט העיר הנוכרי וביקשו ממנו למצוא מי מהם הגנב ולתבוע ממנו להשיב להם את כספם.

הביט השופט בשלושת הסוחרים שלפניו ולא ידע מה לעשות, הוא נזכר בדיין היהודי החכם, רבי יוסף רפאל חזן, ושיגר אותם אליו, כשבידם מכתב בקשה ממנו, לברר את הדין עד תומו ולהוציא את פסקו לאור.

כשבאו הסוחרים ועמדו לפני הדיין, החלו לספר את סיפורם והציגו בפניו את מכתב השופט. עיין הרב במכתב ותמה: "מדוע שלח אתכם השופט אליי, וכי נביא אני או בן נביא?! מאין לי לדעת מי מכם דובר אמת ומי הוא השקרן? חזרו אליו ואמרו לו כי אין בידי לפתור את התעלומה".

"מאומה לא פסק, אלא הקשיב לדברינו כמה פעמים והתפלא על כבודו, מדוע שלח אותנו אליו, וטען שאיננו נביא ואין לו לדיין אלא מה שענינו רואות".

עודם יוצאים והדיין מיהר להחזירם לפניו ואמר: "הציגו נא בפניי שוב את טענותיכם, אולי בכל זאת אוכל לפתור את העניין".

שבו הסוחרים לספר את סיפורם, והרב בחן את פניהם היטב והקשיב לדבריהם. כשסיימו, נאנח ואמר שוב: "פליאה גדולה יש לי על השופט ששלח אתכם אליי, הרי

אין בי רוח נבואה ואיני חוקר כליות ולב, ומדוע חושב הוא שאוכל לדעת מי הגנב?! "שלחם הרב מפניו, אולם לאחר כמה דקות ביקש מאחד מתלמידיו לחזור ולקרוא את הסוחרים לפניו בשלישית. התפלאו הסוחרים על הרב, אולם כיבדו את בקשתו ושוב התייצבו לפניו.

"סלחו נא לי על אשר אני מטריח אתכם בשלישית, אולם אבקש שוב לשמוע מכם את דבר הגניבה". גוללו הסוחרים שוב את המאורע כולו והרב הקשיב להם בקשב רב, ושוב חזר על תמיהתו והשתומם על השופט כבראשונה ובשניה. בסיום דבריו, נטל הרב דף ורשם בו כמה שורות, קיפל את המכתב וחתמו, ואמר לסוחרים: "כשם שהשופט שלח אלי מכתב, כך אני משגר אליו מכתב בחזרה. מסרו נא לו את מכתבי ויעשה כרצונו".

חזרו הסוחרים לשופט והלה שאל: "מה פסק הרב החכם?". נאנחו הסוחרים ואמרו: "מאומה לא פסק, אלא הקשיב לדברינו כמה פעמים והתפלא על כבודו, מדוע שלח אותנו אליו, וטען שאיננו נביא ואין לו לדיין אלא מה שענינו רואות".

הצטער השופט ואמר בליבו כי גם לחכמתו של היהודי הפיקח יש גבול, ובדין מסובך זה גם הוא אינו מוצא את ידיו ורגליו. המשיכו הסוחרים לספר כי הרב הפקיד בידיהם מכתב תשובה סגור וחתום. נטל השופט את המכתב, שבר את חותמו וקרא: "אדוני השופט, פלוני הסוחר, אחד מהשלושה שעמדו לפנינו לדין, הוא הגנב שנטל את צרור הכסף!".

מיד קרא השופט לשוטרי בית הדין וציווה עליהם להכות את האיש. היכו השוטרים את הסוחר עד שהודה שאמנם הוא הגנב, ובליוי השוטרים הלך להוציא את מטמון הכסף שהחביא באדמה בריחוק מקום מעץ התאנה.

השופט מיהר לביתו של הרב. "מאין ידעת מי הגנב?", שאלו, וכך נענה: "כשבאו אליי שלושת הסוחרים ראיתי כי שניים מהם מהלכים בבטחה ורק אחד מהם הולך ברגליים כושלות. תחילה חשבתי שמא חולשה נפלה עליו, אולם כאשר אמרתי שאין בידי לפענח את התעלומה, ראיתי כיצד הוא יוצא בריצה קלה ובהקלה עצומה. התחלתי לחשוד בו, אולם מכיון שלא ניתן לפסוק דין על פי חשד, ניסיתי אותו פעמיים נוספות, ובכל פעם ראיתי שהוא נכנס אליי בחדר ובהיסוס ויוצא בזריזות. הבנתי שהלה חושש שמא ייתפס כגנב ויוצא בשמחה על שסודו לא נגלה. לאחר שהחשד התבסס, כתבתי לך את השערתך, והנה התברר כי צדקתי".

קשר בין תלמיד לרבו האוהב הוא קשר אמיתי, אשר גם אחרי שנים אי אפשר לשכוח ממנו. ויעיד על כך המונולוג הבא:

נפשי קשורה בנפשו

שורות פרידה מהגאון רבי משה חדש זצ"ל, ראש ישיבת "אור אלחנן".

עשרים ושתיים שנה, מאז דרכתי על מפתן חדרו עת באתי לבחינה בישיבה, נפשי נקשרה בנפשו, מאז זכיתי שיקרבני לעבודתו, באהבה ובחכמה. ברור אפוא שישנם סיפורים, חלקים אישיים, חלקם אבני דרך. אולם את האישיים - אין בי כח, ואת אבני הדרך - אין לי זכות.

עשרות שנים של ימי הבגרות, העמדת הבית, וכל שאר שלבי החיים, והוא - גדול העומד על גביי... מכה בי ואומר לי גדל... מייסר בחכמה, פעמים בשיחה, ופעמים אך במבט... אבל כולו רצוף אהבה... ואומר לי גדל! שיגו וחינוכו אומר לגדול: לגדול ולשאוף בתורה, לגדול בנתינה, לגדול בשמחה ובהארה, לגדול ביראה, לגדול ולהיות לברכה... ומים רבים לא ישטפוה... אם יקום מאן דהו ויתמה, היאך? העד כדי כך? לא נבוז לו... כי זר לא יבין זאת. תלמידים אלו הבנים. תמיד בכל תנאי, בכל מצב, תלמידים כבנים כדרך חיים, אהבה אמיתית שמשולבת בדרך הסלבודקאית הסלולה מבית אבא ולמעלה, שזורה בעבודה עצמית תמידית, להמשיך לעבוד ולעמוד כדי להיות ראוי להמשיך להשפיע ולחנך. מי ששתה - צמא לעוד, מי שטעם - התמכר ונמשך, מי שידע - הושפע.

כל שיחו ונפשו היתה לתלמידיו, דאגה ברוח ואף בגשם. שמח בשמחתם ומיצר עמם בצרתם. כל מחשבותיו לתורה ולתפארתה, לבנות, ליזום, לתקן ולייסד, להחיות לב, להגדיל תורה ולהאדירה. דמות לדוגמה... איש של צורה. אדם למופת. אדם בגדלותו... כמשמעו בכותל המזרח של ממלכת המוסר ועבודת האדם הירא. דמות כדמותו של בן ישיבה... נסיך ויהלום. ניצב ארצה אולם גבהו למעלה. הוא לעצמו בהסתרה... ומעלה אחרים עימו כנפשם וככוחם.

ומעת חסרנו כל זאת, נפשנו חסרה, כי את נפשנו הוא עושה, וה' הצליח בעדו. אבלים ועצבים אנו - אולם היא הנותנת, הוא איננו, אולם דרכו ועבודת נפשו כאן, בהמשכה יתגלה שמייה, בשמירתה יתקדש.

רבנו, ערב ימים הנוראים, מוזילים אנו דמעה על עמוד תפילה שנתערער... על שירתך שנפסקה... אולם מקובלנו כי מי שאהוב למטה - אהוב ונחמד למעלה... אז ישיר משה... מבקשים ומתחננים אנו, כי אף השנה, כמו הארבעים שהתפללת, היה עם פיפיות עמך... עמוד ואחוז בכסא הכבוד והפל תחינה לפני אדון כל, שתחל שנה וברכותיה. אהוב הדור למטה... למען דורות מלמעלה. וה' יצליח בעדו.

דברי תורה אילו מופצים לזיכוי הרבים
לעילוי נשמות ישראל אשר אין מי שינציח את שמותם
ת.נ.צ.ב.ה

הארות והערות יתקבלו בברכה במייל
שבת שלום
מיכאל זכריהו